

ВІДГУК

про дисертацію Зеленої Інни Олександрівни

**"Педагогічні умови формування естетичного світогляду
майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу",**

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Дисертація І.О.Зеленої якісно збагачує наукові погляди на роль естетичної культури, вихованості, естетичного світогляду вчителя у вирішенні складних і постійно мінливих ситуацій навчально-виховного процесу. Практика підтверджує, що застосування інноваційних освітніх технологій часто випереджує процес формування естетичного світогляду. Водночас маємо визнати: наша школа ще доволі часто слабо виконує одне з головних завдань – передачу досвіду ціннісно-естетичного ставлення до дійсності. Така ситуація призводить до примітивізації рівня культурних орієнтацій школярів.

Відповідь на ці складні питання прагне знайти Інна Олександрівна і доводить, що вчитель гуманітарного профілю сьогодні – далеко не урокодавець, запрограмований освітньою парадигмою. Це креативна особистість з виразними національними рисами, яка органічно поєднує в собі риси вихователя і психолога, філософа, культуролога й естета, наповнює життєдіяльність школярів морально-етичними й культурно-естетичними цінностями, стимулює прагнення до естетичного саморозвитку і самовдосконалення.

Рецензоване дослідження відповідає державним документам про вищу освіту і виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки з теми «Професійно-педагогічні засади підготовки фахівців» (№0105U000190) Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Складові цілісності роботи вбачаємо в наявності "наскрізної" ідеї. Авторка доводить, що формування естетичного світогляду майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу - це багатовимірний процес, який відбувається поетапно, в логічній послідовності, за визначених педагогічних умов і характеризується певною

метою, якісно новими змінами у психологічній сфері. Результатом є набутий досвід конструювання власних освітньо-естетичних продуктів, важливий для подальшої естетико-педагогічної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі.

Найбільш суттєвими результатами дисертації вважаємо наукове обґрунтування сутності і структури поняття «естетичний світогляд учителя», специфіки формування естетичного світогляду майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу, педагогічних умов, що сприяють динаміці цього процесу в умовах вищого навчального закладу і моделі їх реалізації. Запропонована методика діагностування рівнів сформованості естетичного світогляду майбутніх учителів, програма авторського курсу, навчально-методичний посібник можуть бути використані у навчально-виховному процесі як вищої, так і загальноосвітньої школи, в гімназіях, коледжах, а також у системі післядипломної освіти та під час підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Конкретизуємо наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертації.

У вступі аргументовано доведено актуальність теми, в цілому коректно подано більшість пунктів понятійного апарату. Проведена експертиза виконаних завдань переконливо доводить, що автору вдалося всебічно розглянути теоретичні і методичні засади означеної проблеми.

Творчий підхід, смілива й переконлива полеміка з дискусійними підходами вчених сприяють розв'язанню першого завдання – аргументованому розкриттю сутності базових понять «свідомість» і «світогляд», «естетична свідомість» і «естетичний світогляд учителя». У визначенні методологічних орієнтирів поряд із сучасними підходами (гуманістичним, культурологічним, особистісно-діяльнісним) спирається на основні положення морально-антропологічної теорії Григорія Сковороди про пріоритет духовно-моральних начал в людині, ідеї культурно-історичної теорії Л.Виготського, естетико-філософської теорії Лосева.

Цілком компетентне обґрунтування естетичного світогляду вчителя як інтегративного професійно-особистісного утворення, що вирізняється високим ступенем занурення у процес пізнання та осягнення довкілля, емоційно-чуттєвою реакцією на предмети та явища естетичного простору, широким полем художніх

асоціацій, образністю та метафоричністю мовлення, силою творчої уяви, гнучкістю фантазії, асоціативністю мислення, спрямованістю на створення «гармонійної поліфонії» педагогічного процесу.

У подальшому викладі таку характеристику Інна Олександрівна конкретизує через змістове наповнення структури естетичного світогляду (емоційно-аксіологічного, гностично-настановчого, конативно-креативного компонентів), розгортає шляхом звернення до специфіки діяльності вчителя гуманітарних предметів і поглиблює відповідно у педагогічних умовах ефективного формування естетичного світогляду майбутніх учителів в освітньому середовищі вищої школи, що є третім завданням.

Достатньо ґрунтовно розв'язане друге завдання. З урахуванням специфіки досліджуваного утворення, вивчення продуктів навчальної і самоосвітньої діяльності випускників гуманітарних спеціальностей, обізнаності з потребами і досвідом естетичного виховання в різноманітних навчальних інституціях тощо розроблені критерії (емоційно-оцінний, когнітивно-мотиваційний, діяльнісно-творчий) та їх показники. Заслуговує на схвалення логічність аргументів щодо більшості показників. Разом з тим дослідниця слушно наголошує на умовності такого розподілу, оскільки процес формування означеної інтегративної властивості особистості ґрунтується на взаємопроникненні різних видів критеріїв.

Тривалий період дослідження (2005-2010 рр.), різноманітний комплекс методів дослідження, власний досвід викладання у вищій школі дозволили автору зробити цінні узагальнення щодо основних характеристик високого, середнього і низького рівнів сформованості естетичного світогляду студентів. Виявлений незадовільний стан підтвердив необхідність розробити і теоретично обґрунтувати модель реалізації педагогічних умов формування естетичного світогляду майбутніх учителів-гуманітаріїв.

Розгляд представлених у дисертації педагогічних умов (надання навчально-виховному процесу професійно-естетичної спрямованості, залучення студентів до варіативної естетичної діяльності в аудиторній та позааудиторній роботі, їх спонукання до створення власних освітньо-естетичних продуктів), здійснений з

урахуванням психолого-педагогічної характеристики студентської молоді. Результатом ефективних впливів виступає внутрішньоособистісний компонент готовності випускників до формування естетичного світогляду в учнів. Це положення стало засадничим у запропонованій моделі, яку дисертантка поетапно реалізувала як у межах нормативних гуманітарних дисциплін та авторському курсі, так і в позааудиторний час.

Сторінки дисертації рясніють описом інтегрованих лекцій, семінарів-дискусій і вікторин, індивідуально-творчих проектів, літературних конкурсів, інтерактивних вправ тощо. На основі набутого досвіду студенти успішно готували освітньо-естетичні продукти (концептуальні карти (варто було б більш детально пояснити таку назву), щоденники естетичних вражень, словники художньо-естетичних термінів та понять, рецензії, мультимедійні маршрути-екскурсії, виконували художньо-естетичні проекти, колажі, портфоліо тощо).

Опис експериментального етапу дослідження, логіка подання його матеріалів, процедури збору емпіричних даних та перевірки їх достовірності в цілому відповідають меті і завданням дослідження. За результатами проведеного дослідження підготовлено навчально-методичний посібник. Таким чином дисертантка розв'язує третє, четверте, п'яте завдання і в цілому досягає мети наукової роботи.

Наведений у роботі комплекс методів, адекватних об'єкту, меті, завданням і логіці побудови, педагогічна результативність розробленої моделі, про що свідчать довідки з вищих навчальних закладів, забезпечують достовірність і надійність результатів дисертації. Відзначимо ґрунтовні додатки, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження. Список використаних літературних джерел, а також посилання в науковому тексті зроблено з дотриманням вимог.

Рецензоване дослідження може бути кваліфіковане як вагомий внесок у сучасну педагогіку в контексті модернізації професійної підготовки вчителів предметів гуманітарного циклу в умовах інтеграції вищої освіти України у світовий і європейський освітні простори, посилення уваги до полікультурного виховання учнів. До подальших напрямів досліджень можна віднести проблеми взаємодії

профільної гуманітарної школи і вищого навчального закладу з метою формування естетичного світогляду учнів; удосконалення підготовки вчителів предметів гуманітарного циклу до формування означеного утворення в післядипломній освіті.

До новаторського оригінального самостійного дослідження висловимо, швидше, не зауваження, а побажання, врахування яких увиразнило б високий рівень викладу наукового матеріалу:

- з тексту дисертації випливає, що авторка досліджувала означену проблему з позицій мультидисциплінарності та інтердисциплінарності, тому ці підходи потребують більш чіткої характеристики;

- для формування естетичного світогляду у студентів варто було б більш детально зупинитися і на такій педагогічній умові, як вироблення у викладачів готовності бути носіями естетичних смаків, цінностей;

- авторський курс «Формування естетичного світогляду майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу» більш очікуваний насамперед у викладацькій аудиторії чи на етапі магістратури, аніж для студентів, які здобувають освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр»; бажано було б також деталізувати реалізацію методу незалежних експертних оцінок під час опанування спецкурсу та інших видів діяльності;

- корисно було б ознайомитися також з ширшим і глибшим аналізом означеної проблеми у практиці реальної професійної діяльності вчителів і викладачів предметів гуманітарного циклу, аналізом недоліків традиційного навчання у загальноосвітній і вищій школі, експертною оцінкою шкільних підручників, навчальних посібників для вищої школи;

- варто було б більш чітко визначити роль і використати потенціал педагогічної практики у запропонованій моделі реалізації педагогічних умов формування естетичного світогляду майбутніх учителів;

- більшої структурованості і змістовності варто було б надати рисунку експериментальної моделі реалізації педагогічних умов формування естетичного світогляду майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації, зміст якої відображений у 7 фахових наукових статтях, інших наукових і науково-методичних публікаціях, апробований на міжнародних і всеукраїнських конференціях і семінарах.

Автореферат віддзеркалює структуру, основні положення і висновки дисертації. Робота написана нормативною національною науковою мовою, що увиразнена авторським ідіостилем. Усе це дає підстави стверджувати про наукову зрілість дисертантки, уміння досліджувати складні питання педагогіки і накреслювати перспективи подальших пошуків у цій галузі.

Загальний висновок

Аналіз змісту дисертації, автореферату, опублікованих наукових праць Зеленої Інни Олександрівни дає підстави зробити висновок: дисертація "Педагогічні умови формування естетичного світогляду майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу" – самостійне, структурно завершене, цілісне фундаментальне дослідження, яке за рівнями наукової новизни, теоретичного і практичного значення, обґрунтованості отриманих результатів відповідає вимогам ВАК України щодо кандидатських дисертацій, а її автор цілком заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.